

LANDDAGBEWEGING, stroming in de jaren 1864-1914 om politieke samenwerking te organiseren tussen de Vlaamsgezinden uit het hele land, over de partijgrenzen heen.

De politieke V.B. werd in de 19^e eeuw in haar optreden versnipperd, niet alleen door de partijen-tegenstellingen tussen haar aanhangers, maar ook door plaatselijk particularisme. Zo werd het in 1861 gestichte Vlaemsch Verbond, een federatie van verenigingen die zich verbonden om als drukgroep op te treden bij verkiezingen, bijna dood geboren. De weigering van het Hof van Beroep te Brussel om de beklaagde J. Karsman toe te laten zich in het Nederlands te verdedigen, lokte op het eind van 1863 en in het begin van 1864 een reeks protestmeetings uit waaraan flaminganten uit beide partijen en uit verschillende streken deelnamen. De Nederduitsche Bond van Antwerpen trachtte deze samenwerking te organiseren door in overleg met andere verenigingen periodiek landdagen samen te roepen. Dat waren langdurige volksvergaderingen die nu in deze, dan in gene stad werden gehouden; de vooraanstaande flaminganten en de verenigingen van het hele land werden opgeroepen om in het bestuur zitting te nemen en het woord te voeren, terwijl van afwezigen brieven van instemming werden voorgelezen. Zo werden deze meetings manifestaties van Vlaamse eendracht.

Maar aan die eendracht schortte het nu juist. De eerste maal werd die bereikt te Antwerpen op 27 november 1864, als protest tegen een plechtige uitspraak van procureur-generaal De Bavay voor het monopolie van het Frans als taal van de hogere rechtspraak. Maar de tweede landdag te Gent op 2 april 1866, waar men het Vlaemsch Verbond opnieuw wilde organiseren, werd door Gentse liberalen verstoord. Een maand later werd een poging van de Gentse hoofdafdeling van het Vlaemsch Verbond om een landdag te houden met het oog op de aanstaande verkiezingen met geweld verijdeld. Een derde en een vierde landdag werden nog gehouden te Brussel op 24 november 1867 en op 29 juni 1873, maar daar bleef het voorlopig bij. Buiten de Nederduitsche Bond te Antwerpen en de radicaal-liberale Veldbloem in de hoofdstad ontbrak het aan medewerking, vooral van liberale zijde, waar men vreesde dat de „onafhankelijke volkspartij” in feite de katholieken ten goede zou komen

VLAAMSCH E LANDDAG, TE BRUSSEL.

De afgevaardigden van de voornaamste Maatschappijën, de letterkundigen en de bijzondere personen, die mede de belangen onzer taal- en volkszaak in de Vlaamschgezinde bijeenkomst van den 27^{en} oktober ll. te Aalst vertegenwoordigden, hebben aldaar beslist, dat de derde Landdag der Vlaamsche Beweging in den loop van November te Brussel zou plaats hebben, en de dagorde dier vergadering bepaald als volgt :

- 1° *De Vlaamsche bevolking en hare bestuurders ;*
- 2° *Het Vlaamsch in de Gerechtshoven ;*
- 3° *Toestand van het Vlaamsch in het lager onderwijs ;*
- 4° *Het Vlaamsch en het leger.*

De Brusselse Commissie ter uitvoering van de genomene beslissing aangesteld, beroept bij dezen omzendbrief den te houden Landdag op den Zondag 24^{en} dezer, ten 1 ure namiddag, in de zaal van den ORIENT, Gasthuisstraat, hier ter stede.

De gewichtigheid oer punten ter beraadslaging onderworpen, — de dringende noodzakelijkheid om eindelijk, ter vollediging van artikel 23 der Konstitutie, eene wet te bekomen die de verschillende Staatsmachten tot de eerbiediging van de rechten onzer moedertaal dwinge, — het gevaar welk de immer toenemende verfransching van de volksscholen te Brussel, te Gent, te Antwerpen, overal, voor het behoud onzer zelfstandigheid oplevert, — de gepastheid van den oogenblik om, uit den schoot eener algemeene Meeting, eene machtige protestatie tegen de zóo talrijke Vlaamsche grieven te doen opgaan, terwijl het gansche Land, ter gelegenheid van het ongehoord ontwerp voor de hervorming van ons krijgswezen, in gisting is ; — ziedaar zoovele redenen die de Commissie doen verhoppen dat al wie het wél meent met de Goede Zaak van het Vaderland hare uitnoodiging zal willen beantwoorden, ten einde door zijne tegenwoordigheid en des noods door zijne stem de betooging die zij voorbereidt kracht en aanzien bij te zetten.

Deze oproep is gericht tot alle Vlaamschgezinde Vereenigingen, schrijvers en bijzonderen, tot alle Vlaamsche Nieuwsbladen zonder onderscheid. De samenstelling der Commissie uit personen van verschillende politieke denkwijzen is voor elkeen eene waarborg van het onpartijdig karakter hetwelk de Landdag van den 24^{en} hebben zal. Het hangt van den uitslag dezer vergadering af dat de Vaderlandsche Volkszaak een' aanzienlijken stap vooruit doe, niet alleen te Brussel, maar in geheel het Land. De Vlamingen zullen dit begrijpen en hunnen plicht weten te volbrengen !

Brussel, den 14^{en} November 1867.

De Inrichtingscommissie :

EDW. VANDER PLASSCHE,
EMIL MOYSON,
XAVIER HAVERMANS,
KORN. VERBRUGGEN,
FRED. THIJS,
JOZEF PIETERS,
B. WUYTS.

Pas twaalf jaar later zou de Nederduitse Bond de landdagen opnieuw kunnen lanceren, door ze te verbinden met de studentenbeweging die intussen was opgekomen. Op 10 september 1883 was in Mechelen een landdag van katholieke studenten en leerlingen gehouden, die vooral aandacht besteedde aan de taaltoestanden bij het vrij middelbaar onderwijs, maar waar ook al werd gesproken over het taalgebruik bij de administratie, het gerecht en het leger. De Nederduitse Bond riep in 1885 te Antwerpen een „tweede landdag der studenten” samen, die uitsluitend het onderwijs behandelde, maar waar „alle Vlamingen” waren uitgenodigd en o.m. F. Reinhard het woord voerde, de voorzitter van de Liberale Vlaamsche Bond van Brussel. Er werd de Vlaamsche Penning gesticht, een vaste kas om de organisatie van landdagen te bekostigen. Op de „derde landdag der studenten”, die de Nederduitse Bond in 1886 bijeen riep, vroegen 15 sprekers, onder wie vier liberalen, de vernederlandsing van onderwijs, administratie en gerecht. Van toen af verloren de landdagen hun katholiek en studentenkarakter, al trokken ze veel studeerende jeugd en al traden jonge afgestudeerden, die hun eerste sporen in de studentenbeweging verdiend hadden, er op als organisatoren en sprekers: in 1887 te Brugge (Oud-Hoogstudentenbond van West-Vlaanderen); in 1888 te Brussel (Liberale Vlaamsche Bond) en te Gent (Prayon-Van Zuylen en de Snellaertskring); in 1889 te Antwerpen en te Kortrijk; in 1890 te Brussel. Bovendien werden ieder jaar in elke provincie één of twee goudagen gehouden, die meer een aangelegenheid van katholieke studenten bleven.

De landdagen vonden zeer veel weerklank in de pers en waren daardoor uitstekende propagandamiddelen. Ze hebben ongetwijfeld invloed uitgeoefend op de taalwetgeving, waarvan het tempo in deze jaren versnelde, administratieve verbeteringen uitgelokt en de vernederlandsing van het vrij middelbaar onderwijs bevorderd. Maar een aantal leidende liberale flaminganten bleef ze afwijzen, zeggende dat de aanwezigheid van 5 % liberale toehoorders niets veranderde aan het klerikaal karakter van de bijeenkomsten. Zo deed Max Rooses in zijn langdurige polemiek hierover met Prayon-Van Zuylen in het Nederlandsch Museum van 1888 en '89 en in de Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle van 1889-'90. In feite vreesden Rooses en zijn medestanders, niet zonder reden, dat het niet bij de landdagen zou blijven, maar dat de beweging van „samenwerking”, die ook al tot uiting kwam in de oprichting van Vlaamsche Wachten, van een Verbond der Vlaamsche Grievencomiteeten, enz., zou uitlopen op de stichting van een Vlaamsgezinde partij.

Inderdaad zou de landdagbeweging in zekere zinten onder gaan aan haar succes. De organisatoren van de landdagen van Antwerpen, Brugge, Brussel en Gent traden van 1888 af gezamenlijk op voor het bijeenroepen van de volgende bijeenkomsten en als drukgroep om de gestelde eisen te doen aanvaarden door de overheid. In 1890 besloot de meerderheid van dit „Bestuur der landdagen” een Nationaal Vlaamsch Verbond (NVV) te stichten dat de activiteiten zou bestendigen en uitbreiden, plaatselijke afdelingen opnemen of stichten, wetsvoorstellen ontwerpen, de grievenacties stimuleren en financieren, enz. Op de landdag van 18 april

1892 te Brussel werd de stichting van deze fœderatie bekrachtigd, die onder leiding zou staan van een gekozen Vlaamsche Volksraad. Maar intusser hadden ook een aantal katholieke flaminganten, waaronder de Westvlaamse leden van het landdagbestuur, verstek laten gaan, omdat ze de samenwerking niet zover wilden drijven.

Zij hadden in 1890-'91 een Vlaamsche Katholieke Landsbond gesticht die weldra een honderdtal maatschappijen verenigde en waarin K. van Caeneghem en E. de Visschere het meest actief waren. Van 1893 tot 1903 hield die elf jaarlijkse „ziddagen”, waar de Vlaamse problematiek in verschillende congresafdelingen werd besproken. Het bestuur van de Landsbond trad met succes op als drukgroep. Maar mede tengevolge van de scheuring die in het katholieke Vlaamsgezinde kamp tussen daensisten en aanhangers van de katholieke partij ontstond, verslapte de activiteit van de Landsbond. In 1907 werd hij door de verenigde Oud-Hoogstudentenbonden gereorganiseerd als Katholieke Vlaamsche Landsbond, die bleef bestaan tot na de Tweede Wereldoorlog.

Het Nationaal Vlaamsch Verbond (1891) en de Vlaamsche Volksraad die in 1893 werd gekozen krachtens een besluit van de landdag te Brussel op 18 april 1892, steunden in hoofdzaak op de Nederduitsche Bond van Antwerpen en (nog meer) op de Liberale Vlaamsche Bond van Brussel. Na de rivaliteit met de Vlaamsche Katholieke Landsbond tijdens de oprichtingsperiode – want beide federaties wilden volgens de wens van sommige van hun stichters de andere vóórkomen – kwam het tot een goede verstandhouding; vele vooraanstaande flaminganten waren in beide federaties actief. In 1894 kwam het echter onder de Brusselse vrijzinnige flaminganten tot een diepe scheuring, toen de meest actieve voormannen van het Nationaal Vlaamsch Verbond en van de Volksraad met een onzijdige Vlaamsche Volkspartij opkwamen bij de verkiezingen met het meervoudig algemeen stemrecht. Pas in de strijd om de Gelijkheidswet (1897-'98) wonnen NVV en Volksraad opnieuw gezag, zelfs bij de groep liberalen als Rooses, die voordien de samenwerking had afgewezen. Onder de bezielende leiding van F. Reinhard verrichtten ze tot aan de Eerste Wereldoorlog praktisch en vruchtbaar werk inzake de vernederlandsing van de openbare besturen. Ze bleven een ontmoetingspunt voor flaminganten van verschillende richtingen, onder andere op de landdagen die ze bijeenriepen.

LITERATUUR: L. Wils, *De Landdagbeweging, het Daensisme en de Vlaamsche Volkspartij*, in *Kultuurleven* (april 1955); - L. Wils, *De Vlaamse Studentenbeweging in het aartsbisdom Mechelen in de 19de eeuw*, in *Kultuurleven* (mei 1960); - L. Wils, *Tussen taalstrijd en arbeidersbeweging: de „onafhankelijke volkspartij” in de jaren 1860*, in *Bijdragen tot de geschiedenis inzonderheid van het oud hertogdom Brabant* (1961, p. 147-184); - L. Gevers, *Studentenbeweging en taaltoestanden van het katoliek middelbaar onderwijs in het aartsbisdom Mechelen. 1830-1892* (onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Leuven 1969).